

Perusturvan riittävyys ja köyhyys

SUOMEN SOSIAALINEN TILA 3/2016

Päätulokset

- Köyhyyden kuva muuttuu valitusta mittarista riippuen.
- Suhteellisen köyhyysrajan mukaan väestöstä 12 prosenttia eli noin 660 000 jää köyhyysrajan alle.
- Suhteellista köyhyyttä syvempää köyhyyttä kuvaava minimibudjetti-
raja osoittaa, että 8 prosenttia väestöstä eli 440 000 suomalaista elää köyhyydessä.
- Minimibudjettiköyhyys on yleisintä yksinasuvilla ja yksinhuoltajilla, opiskelijoilla ja ei-työllisillä.
- Molemmat köyhyysmittarit ennustavat köyhien määrän säilyvän varsin muuttumattomana vuonna 2016.
- Perusturvan taso riittää kattamaan 71–102 prosenttia yksin vuokralla asuvalla kohtuullisen minimibudjetin mukaisesta kuluksista.
- Yksin vuokralla asuvan työttömän perusturvan taso on 26 prosenttia ja takuueläkeläisen 34 prosenttia keskipalkkaisen tulo-
tasosta.

Kirjoittajat

Moisio Pasi

utkimusprofessori, THL

Mukkila Susanna

utkija, THL

Ilmakunnas Ilari

vieraileva utkija, THL

Mäkinen Lauri

yliopisto-opettaja, Turun yliopisto

Saikkonen Paula

erikoistutkija, THL

Tutkimus on saanut rahoitusta osana Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana (TITA) -tutkimushanketta.

Perusturvan tarkoitus on suojata köyhyydeltä sosiaalisen riskin kuten työttömyyden kohdatessa. Tässä syystä perusturva ja köyhyys ovat tärkeitä ja rinnakkaisia tutkimuskohteita sosiaalipolitiikassa. Tässä raportissa perusturvan riittävyyttä arvioidaan tarkastelemalla perusturvan varassa elävien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen suhdetta Kuluttajatutkimuskeskuksen kohtuullisen minimikulutuksen viitebudjetteihin sekä keskipalkkoihin. Köyhyysasteen muutosta kuvataan kotitaloustyypeittäin ja sosioekonomisen aseman mukaan suhteellisen köyhyysrajan (ns. pienituloisuusraja) sekä minimikulutuksen viitebudjetista johdetun köyhyysrajan avulla. Lisäksi esitetään ennusteet mikrosimuloinnilla vuosien 2015 ja 2016 köyhyysasteille hyödyntäen ajantasaisuusmenetelmää.

PERUSTURVAN RIITTÄVYYS

Sosiaaliturva Suomessa voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä sosiaalivakuutus korvaa ansiosidonnaiset, työskentelyyn perustuvat etuudet, kuten työeläkkeet, ansiosidonnaiset sairauspäivärahat ja kuntoutusrahat, ansiosidonnaiset äitiys-, isyys- ja vanhempainrahat sekä ansiosidonnaisen työttömyysturvan. Toisessa ryhmässä toimeentuloa turvaavat asumiseen perustuvat, syyperustaiset etuudet. Näitä ovat esimerkiksi kansaneläke ja takuueläke, vähimmäismääräiset sairauspäivärahat, vähimmäismääräiset äitiys-, isyys- ja vanhempainrahat, työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki. Toisin sanoen kyseessä ovat Kansaneläkelaitoksen myöntämät perusturvaetuudet. Moni perusturvaetuutta saava on oikeutettu myös asumistukeen.

Tässä raportissa perusturvaan luetaan myös Kelan asumistuki ja viimesijaiseksi ja tilapäiseksi tueksi tarkoitettu toimeentulotuki. Toimeentulotuen perusosa on alempi kuin yleisimmät perusturvaetuudet, mutta toimeentulotuessa korvataan usein huomattavasti korkeampia asumiskustannuksia kuin Kelan asumistuessa. Tästä seuraa, että moni perusturvan varassa elävä ja vuokralla asuva erityisesti kasvukeskuksissa on lähtökohtaisesti oikeutettu myös toimeentulotukeen. Vuoden 2017 alusta toimeentulotuki siirtyy Kelaan ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen jäädessä kuntiin.

Kohtuullisen vähimmäiskulutuksen minimibudjetti

Perusturvan arvioinnissa hyödynnetään viitebudjetteja. Viitebudjetti on käytännössä kulutuskori, joka sisältää välttämättömäksi koettuja hyödykkeitä ja palveluita. Kuluttajatutkimuskeskuksen laatimat kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetit määrittelevät, mitä tavaroita ja palveluita kohtuullisen minimin mukaiseen elintasoon tarvitaan, miten paljon ja minkä laatuista ne ovat ja mitä nämä hyödykkeet maksavat. Viitebudjetit eivät kerro sitä, miten tulee kuluttaa vaan tavoitteena on osoittaa, paljonko rahaa tarvitaan arjen sujumiseksi. (Ks. Lehtinen & Aalto 2013.) Jatkossa käytämme termiä minimibudjetti näistä kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjeteista.

Taulukossa 1 on esitetty minimibudjettimenetelmällä arvioituna välttämättömien tavaroiden ja palveluiden kulutuksen euromäärät eri kotitalouksille.

Taulukko 1.

Kohtuullisen kulutuksen minimibudjetti (€/kk) eri kotitalouksille vuonna 2013 sekä asumiskustannusoletukset (Lehtinen & Aalto, 2014, Tilastokeskus, Kelan asumistukitilasto, omat laskelmat)

Hyödykeryhmä	Yksin- asuva, alle 45 v.	Yksin- asuva, yli 65 v.	Paris- kunta	Yksin- huol- taja, (10,14)	Lapsi- perhe (4,10)
Ruoka	299	225	535	657	853
Vaatesetus	49,5	42,5	98	185	230
Kodin tavarat, laitteet (kuluminen), tietoliikenne	116	118	147	169	186
Henkilökohtainen hygienia	32,5	30,5	32	72	75
Terveydenhoito	33	36	55	47	48
Vapaa-ajan harrastukset	36	46	71	139	121
Kulkuneuvot (polkupyörä)	3	3	5	12	577
Sähkö ja vakuutukset	29,5	29	43	45	75
Liikkuminen (joukkoliikenne)	70	70	140	140	175
YHTEENSÄ, ilman asumismenoja	669	600	1126	1466	2340
Vuokra, pieni kunta *	388	388	550	633	701
Vuokra, keskisuuri kaupunki *	454	454	609	685	759
Vuokra, pääkaupunkiseutu *	540	540	730	820	909
Omistusasunto *	156	156	232	281	312

* poikkeavat Lehtisen & Aallon raportista

Perusturvan arviointi

Lakisääteisesti perusturvan riittävyys tulee arvioida Suomessa joka neljäs vuosi. Tähän mennessä arviointi on toteutettu kaksi kertaa. Molemmilla kerroilla tehtävää varten on koottu riippumaton asiantuntijajärjestö, joka on vastannut itsenäisesti arvioinnin toteuttamisesta. Perusturvan riittävyyden arviointiraportit ovat ilmestyneet vuosina 2011 ja 2015.

Arvioinnin perustana ovat olleet muun muassa Kuluttajatutkimuskeskuksen ylläpitämät kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetit. Viitebudjetit antavat euromääräisen arvion kuinka paljon tarvitaan kohtuulliseksi vähimmäistasoksi katsotun elintason saavuttamiseksi erilaisissa kotitalouksissa.

Arviointiraportit ovat saatavilla julkaisuarkistosta (julkari.fi)

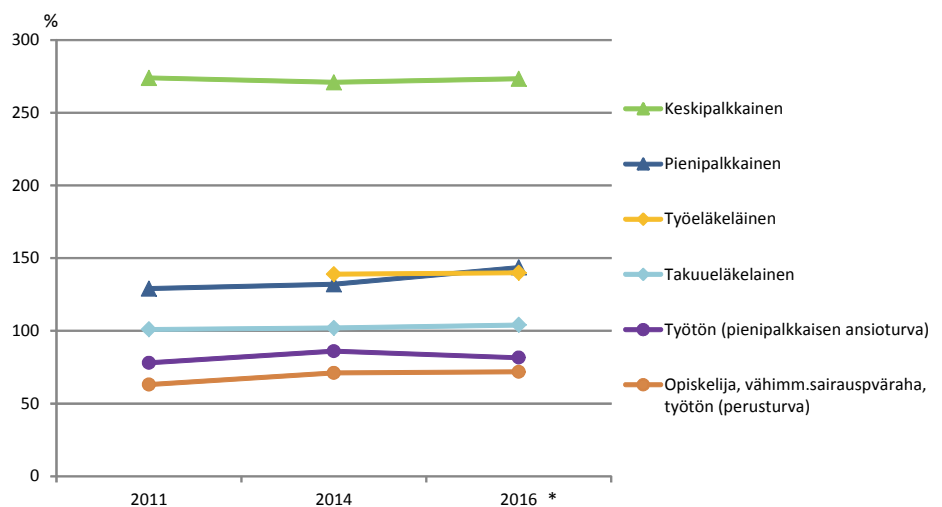
Perusturvan riittävyyden arviointiraportti. Avauksia 4/2011.
<http://urn.fi/URN:ISBN:fi-fi-201205085249>

Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä: Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-419-9>

Asuminen ja ruoka ovat suurimmat yksittäiset menoerät minimibudjetissa. Yksinasuvan minimiruokamenot ovat 225–299 euroa kuukaudessa iän huomioivan kalorikulutuksen mukaisesti. Omistusasunnossa yksinasuvilla minimiasumismenot ovat 156 euroa kuukaudessa ja vuokralla yksinasuvalla 388–540 euroa asuinpaikasta riippuen. Minimibudjetti ei kasva suoraan kotitalouden jäsenten lukumäärän mukaan, sillä kulutuksessa on huomioitu niin sanotut skaalaedut. Esimerkiksi pariskunta voi jakaa jääkaapin hankinnan kustannukset.

Perusturvan suhteellinen taso parantunut

Alla kuvataan yksin vuokralla asuvien (keskisuuri kaupunki) käytettävissä olevien tulojen suhde yksinasuvan minimibudjettiin (kuviossa 1 arvo 100). Eläkkeensaajia lukuun ottamatta perusturvan taso ei riitä kattamaan kohtuullisen vähimmäis-

Kuvio 1.

Yksinasuvan käytettävissä olevien tulojen suhde (%) minimibudjettiin asumiskustannusten jälkeen eri elämäntilanteissa, kun asumisoletuksena on vuokra-asunto keskisuuressa kaupungissa. (Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015, Lehtelä ym. 2016, *omat laskelmat)

Mikrosimulointi ja aineiston ajantasaistus

Mikrosimulointi on menetelmä, jossa yksilötasoiseen aineistoon sovelletaan kokoelmaa erilaisia laskentasääntöjä. Näitä muuttamalla voidaan selvittää mitä vaikutuksia esimerkiksi lainsäädännön uudistuksilla on tulonjakoon.

SISU-malli on Tilastokeskuksen ylläpitämä staattinen mikrosimulointimalli, jonka laskentasäännöillä mallinnetaan Suomen verotus- ja sosiaaliturvalainsäädäntöä. Pohja-aineistona käytetään 800 000 henkilön sosioekonomiset tiedot sisältävää rekisteriaineistoa. SISU-mallin avulla voidaan selvittää lainsäädännön muutosten yhteisvaikutuksia yksittäisten kotitalouksien toimeentuloon esimerkiksi laskelmien avulla tai koko väestöön kohdistuvia tulonjakovaikutuksia soveltamalla muutosten mukaisia laskentasääntöjä koko aineistoon. Mallia käytetään lisäksi muun muassa verotulojen, tuloerojen ja kannustinvaikutusten arviointiin. Staattinen malli ei huomioi muutosten käyttäytymisvaikutuksia.

Tilastoviiveen vuoksi saatavilla olevat aineistot ovat aina muuttaman vuoden vanhoja ja kuvaavat muuttaman vuoden taakasta tilannetta. Ajantasaistuksessa aineistoja muokataan vastaamaan paremmin tavoitevuoden väestörakennetta ja tulopohjaennustetta painokerrotoimien muokkauksella ja tulojen tasokorotuksilla (Immervoll ym. 2005).

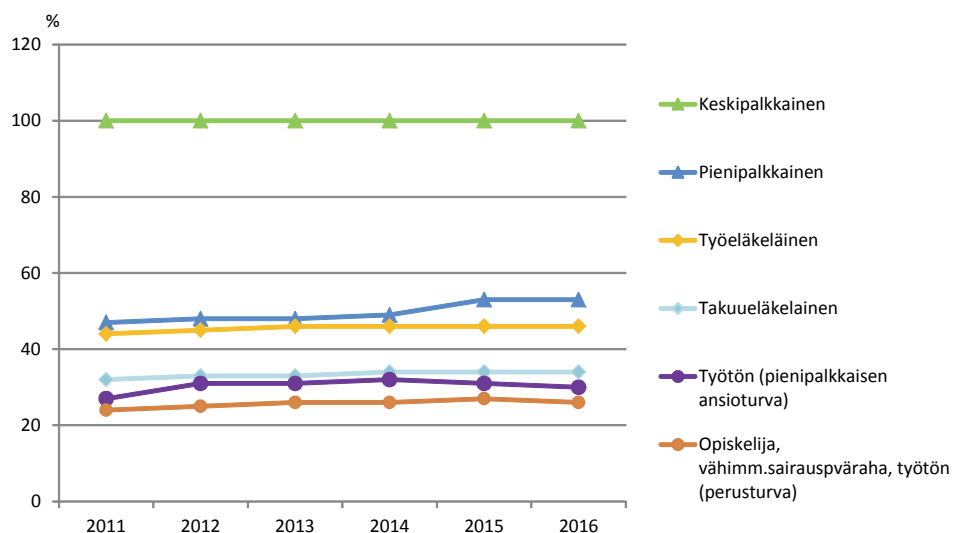
Tässä raportissa käytetyt ajantasaistukset on tehty VM:n kesän 2016 taloudellisten ennusteiden sekä Tilastokeskuksen syksyn 2015 väestöennusteiden pohjalta käyttäen pohja-aineistona viimeisintä rekistereihin perustuvaa aineistoa vuodelta 2014. Aineisto on muokattu painokertoimia käyttämällä vastaamaan tavoitevuoden ennustettua tilannetta väestön, asuntokuntien lukumäärän ja rakenteen, palkkatulojen saajien, työeläkkeen saajien, työttömien määrän, ansioturvapäivien, peruspäivärahan päivien ja työmarkkinatuen päivien mukaisesti. Tuotannon-tekijätulot, eläkkeet ja työttömyyspäivärahojen taustapalkat on korotettu vastaamaan valtionvarainministeriön tulopohjaennustetta. Lisäksi veronalaiset etuudet on simuloitu.

kulutuksen menoja. Yksinasuvan työttömän perusturva kattoi 71 prosenttia minimibudjetista vuonna 2014, osuus nousi 72 prosenttiin vuonna 2016. Perusturvan riittävyys näyttää hieman paranevan vuonna 2016. Paranemista selittää lähinnä toimeentulotuen perusosaan tehty korotus.

Perusturva suhteessa keskipalkkoihin

Vaikka perusturvan taso on parantunut suhteessa keskipalkkoihin 2010-luvulla, on se kuitenkin laskenut pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna tässä suhteessa (Moisio ym. 2016). Perusturvaan tehtiin 2010-luvun alkupuoliskolla monia parannuksia, muun muassa takuueläke vuonna 2011 ja työttömyysturvan- ja toimeentulotuen tasokorotus vuonna 2012. Osittain perusturvan paranemista suhteessa palkkoihin selittää maltilliset palkkaratkaisut 2010-luvulla.

Kuvio 2 kertoo yksinasuvan perusturvan varassa elävän käytettävissä olevien tulojen suhteesta keskipalkkaisen tuloihin vuosina 2011–2016. Yksinasuvien työttömien perusturvan taso on ollut noin neljänneksen keskipalkkaisen tulo-tasosta vuosina 2011–2016. Käytettävissä olevien tulojen suhde myös ansioturvan varassa elävillä työttömillä, työ- ja takuueläkeläisillä pysyi lähes muuttumattomana. Sen sijaan pienipalkkaisten suhteellinen asema on parantunut 6 prosenttiyksikköä tarkasteluajanjakson aikana.

Kuvio 2. Yksinasuvien käytettävissä olevien tulojen suhde (%) vastaavan keskipalkkaisen kotitalouden tuloihin 2011–2016 asumiskustannusten jälkeen, kun asuminen on vuokra-asunto keskisuurella kaupungilla. (Perusturvan riittävyys II arviointiryhmä 2015, Lehtelä ym. 2016)

Minimibudjettilaskelmien oletukset

Kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjettilaskelmissa asumiskustannuksiin kuluva euromäärä on arvioitu kuuden erikokoisen kunnan keskivuokrien perusteella (Lehtinen & Aalto 2014). Tässä taas laskelmien asumiskustannusoletukset tehtiin Kelan asumistukitilastojen kotitalouden henkilömäärien mukaisten keskimääräisten nelioiden ja Tilastokeskuksen keskivuokrien sekä omistusasuntojen osalta keskimääräisten yhtiövastikkeiden perusteella.

Asumiskustannusoletuksissa huomioitiin asumistukikuntaryhmä samaan tapaan kuin Perusturvan riittävyyden arviointiraportissa (2015). Joukkoliikenteeseen kuluva rahausuman oletettiin olevan asuinpaikasta riippumatta pääkaupunkiseudun ulkopuolisen tason mukainen, 70 €/kk (Lehtinen & Aalto 2014). Minimibudjettien yleistämiseksi kaikille kotitalouksille yksinasuvan viitebudjetti kerrottiin kotitalouden kulutusyksikköpainolla (ks. alla oleva taulukko).

Kohtuullisen vähimmäiskulutuksen viitebudjetin kulutusyksikköpainot (Mäkinen *tulossa*)

Kotitalouden jäsen	Painokerroin
1. aikuinen, alle 65 v.	1
1. aikuinen, yli 65 v.	0,95
Muu aikuinen, alle 65 v.	0,75
Muu aikuinen, yli 65 v.	0,7
Lapsi 13–17 vuotta	0,7
Lapsi 7–12 vuotta	0,55
Lapsi 0–6 vuotta	0,4

SUHTEELLINEN JA MINIMIBUDJETTIIN PERUSTUVA KÖYHYYS

Tavanomaista on erottaa toisistaan absoluuttinen ja suhteellinen köyhyys. Absoluuttinen köyhyys viittaa riittämättömiin resursseihin tyydyttää inhimilliset perustarpeet ravinnon, suojan ja hygienian suhteen. Vauriassa länsimaissa köyhyyden ajatellaan olevan pitkälti suhteellista. Euroopan unioni määrittelee suhteellisen köyhyyden riittämättömistä resursseista johtuvaksi kyvyttömyydeksi toimia ja osallistua yhteiskunnassa yleisesti odotetun elämäntavan mukaisesti. (Moisio 2006.)

Euroopan unionin tilastoviranomainen Eurostat on johtanut EU:n suhteellisen köyhyyden määritelmästä köyhyysriskirajan. Suomessa tästä rajasta on muodostunut epävirallinen suhteellinen köyhyysraja, josta Tilastokeskus käyttää termiä pienituloisuusraja. Mittarin mukaan kotitalous on suhteellisessa köyhyysriskissä tai pienituloinen, mikäli sen nettotulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulotasosta (mediaanista). Täten köyhyysraja muuttuu väestön keskimääräisten tulojen muutosten mukaisesti. Ei ole olemassa selkeitä syitä sille, miksi raja on asetettu juuri 60 prosenttiin keskimääräisistä tuloista. Suhteellisen köyhyysmittarin ongelmat on raportoitu yleisesti (esim. Kangas & Ritakallio 2007). Tämän vuoksi sen rinnalla tulisi käyttää esimerkiksi minimibudjettiin perustuvaa köyhyyden mittaria, joka huomioi myös köyhyyden absoluuttisia piirteitä.

Perusturvan riittävyyden arviointiraporteissa (2011, 2015) hyödynnettiin kotitalouksille muodostettuja minimibudjetteja, joista voidaan johtaa köyhyysmittari. Minimibudjettiin perustuva köyhyysmittari kuvaa, kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joiden tulot eivät riitä kohtuulliseksi katsottuun vähimmäiskulutukseen. Näin tämä mittari tavoittaa syvempää köyhyyttä kuin suhteellisen köyhyyden mittari. Minimibudjettiköyhyysrajat riippuvat kotitalouden rakenteesta ja asumismenoista (Liitetaulukko 1). Taulukossa 2 on esitetty köyhyysrajoja muutamalle kotitaloustyypille. Minimibudjettiköyhyysraja on yksin vuokralla asuvalla 1077–1234 euroa kuukaudessa asuinpaikasta riippuen, ja 837 euroa omistusasunnossa asuvalla. Suhteellinen köyhyysraja on yksinasuvalla 1190 euroa asumismenoista riippumatta, mikä on minimibudjettiköyhyysrajaa korkeampi pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvia lukuun ottamatta.

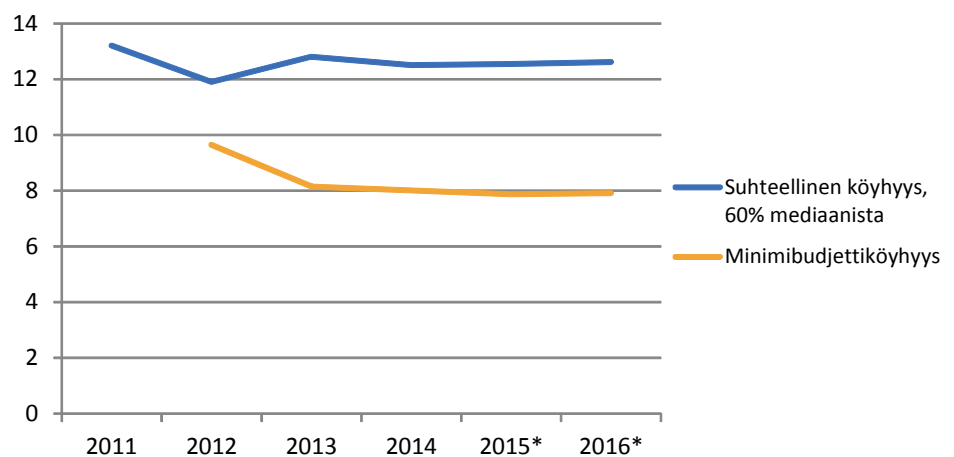
Taulukko 2. Esimerkkejä minimibudjettiköyhyysrajoista (€/kk) eri kotitalouksille sekä köyhyysriskiraja 60 % ekvivalenttien tulojen mediaanista vuonna 2014. (SISU-malli/omat laskelmat, Tilastokeskus)

	Yksinasuva		Pariskunta		Yksinhuoltaja 1 lapsi (6-v.)	Pariskunta 2 lasta (6-v. & 14-v.)
	alle 65-vuotias	yli 65-vuotias	alle 65-vuotias	yli 65-vuotias		
Vuokralla, pieni kunta	1077	1043	1751	1684	1515	2651
Vuokralla, keski-suuri kaupunki	1145	1111	1812	1744	1575	2710
Vuokralla, pääkaupunkiseutu	1234	1200	1937	1869	1700	2865
Omistusasunto	837	803	1423	1355	1186	2249
Suhteellinen köyhyysraja, 60 % mediaanista	1190	1190	1785	1785	1547	2737

Köyhyysasteissa ei muutosta vuosina 2014–2016

Minimibudjetin mukainen köyhyysaste oli tilastotietojen mukaan 8,0 prosenttia vuonna 2014 ja mikrosimuloinnilla tehdyn ennusteen mukaan se pysyy liki samana eli 7,9 prosentissa vuonna 2016 (ks. kuvio 3). Suhteellinen köyhyysaste oli tilastotietojen mukaan 12,5 prosentissa vuonna 2014 ja sen myös ennustetaan pysyvän liki samana eli 12,6 prosentissa vuonna 2016.

Suhteellisen köyhyysrajan alle jää huomattavasti suurempi osa väestöstä kuin minimibudjettiköyhyysrajan alapuolelle. Tätä syvempää köyhyyttä kuvaavassa minimibudjettiköyhyydessä arvioidaan olevan noin 440 000 henkilöä ja suhteellisessa köyhyydessä kolmanneksen enemmän eli noin 660 000 henkilöä. Ero selittyy ennen kaikkea sillä, että minimibudjettiköyhyysraja ottaa huomioon omistusasunnossa asuvien matalammat asumiskustannukset. Tästä syystä minimibudjettiin perustuva köyhyys myös vaihtelee iän ja elämänvaiheen mukaan hyvin eri tavoin kuin suhteellinen köyhyysaste (Mäkinen *tulossa*).

Kuvio 3. Köyhyysaste (%) suhteellisella ja minimibudjettiin perustuvalla rajalla 2011–2014 sekä ennusteet näistä vuosille 2015–2016 ajantasaistetulla aineistolla simuloituina. (Tilastokeskus, SISU-malli/omat laskelmat)

Köyhyys yleisintä yksinhuoltajilla ja opiskelijoilla

Taulukossa 3 on esitetty minimibudjettiin perustuva köyhyysaste sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitaloustyyppin mukaan vuosina 2012–2014 sekä ennusteet köyhyysasteille vuosina 2015–2016. Sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltuna yleisintä köyhyys on opiskelijoiden keskuudessa, joista neljänneksellä käytettävissä olevat tulot olivat pienemmät kuin minimibudjetti vuonna 2014. Työllisten ja eläkeläisten ryhmissä vain 2–3 prosenttia jää tämän syvempää köyhyyttä kuvaavan rajan alle. Minimibudjettilaskelmissa ei ole huomioitu vanhempien ikäluokkien usein suurempia terveysmenoja. Tämä vaikuttaa sekä eläkeläisten että yli 65-vuotiaiden köyhyysasteeseen. Muissa ryhmissä, joihin tässä kuuluvat myös työttömät, köyhien osuus on vajaa 17 prosenttia. Kotitaloustyypeittäin tarkasteltuna köyhyys on yleisintä yksinhuoltajien keskuudessa, joista 19 prosenttia eli köyhyysrajan alapuolella, kun taas kahden vanhemman lapsiperheistä ja pariskunnista alle 5 prosenttia on tämän rajan alla. Yksinasuvista 16 prosenttia jää alle minimibudjettiköyhyysrajan.

Ennusteen mukaan köyhyys lisääntyy vuosina 2015–2016 yksinhuoltajien ja alle 18-vuotiaiden keskuudessa. Opiskelijoiden keskuudessa minimibudjettiköyhyyden ennustetaan hieman vähenevän.

Kirjallisuus

Immervoll Herwig, Lindström Klas, Mustonen Esko, Riihelä Matti, Viitamäki Heikki. (2005). *Static data ageing techniques. Accounting for population changes in tax-benefit microsimulation*. EUROMOD Working Paper, EM7/05.

Kangas Olli, Ritakallio Veli-Matti. 2007. *Relative to what?: cross-national picture of european poverty measured by regional, national and European standards*. European Societies vol. 9 (2), 119–145.

Lehtelä Kirsi-Marja, Hannikainen-Ingman Katri, Mukkila Susanna, Kauppinen Timo M., Moisio Pasi 2016. *Vuoden 2016 talousarvion vaikutukset perusturvaan*. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Työpapereita 5/2016.

Lehtinen Anna-Riitta, Aalto, Kristiina. 2014. *Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen eläminen maksaa?* Kuluttajatutkimuskeskus, Tutkimuksia ja selvityksiä 3.

Moisio Pasi. 2006. *Suhteellinen köyhyys Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka vol. 71 (6), 639–645.

Moisio Pasi, Mukkila Susanna, Tervola, Jussi. 2016. *The Mandatory Evaluation of Adequacy of Basic Social Security in Finland. Research on Finnish Society*.

Mäkinen Lauri (tulossa) *Viitebudjetin köyhyyden mittarina – muuttuuko köyhyyden kuva*. Yhteiskuntapolitiikka.

Penne Tess, Storms Berenice, Goedemé Tim. 2015. *The baskets combined: an illustration of the potential added value of reference budgets*. Teoksessa Goedemé Tim, Storms Berenice, Penne Tess, Van den Bosch, Karel (toim.) *The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe - Final report of the pilot project, Pilot project for the development of a comparative methodology on reference budgets in Europe*, Contract no. VC/2013/0554, Brussels: European Commission, 339p.

Taulukko 3.

Köyhyysasteet (%) minimibudjettiköyhyyden mittarilla sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitaloustyyppin mukaan 2012–2016. (SISU-malli/omat laskelmat)

	2012	2013	2014	2015*	2016*
Köyhissä kotitalouksissa	9,6	8,2	8,0	7,9	7,9
Miehet	10,0	8,6	8,5	8,4	8,4
Naiset	9,3	7,7	7,5	7,4	7,4
Alle 18-vuotiaat	11,3	8,6	8,3	8,5	8,6
Yli 65 -vuotiaat	2,5	1,8	1,7	1,7	1,8
Työlliset**	2,3	1,4	2,2	2,0	1,9
Eläkeläiset**	4,4	3,5	3,3	3,3	3,4
Opiskelijat**	34,6	24,1	25,6	25,0	24,9
Muut (mm. työttömät)**	17,0	17,3	16,5	16,4	16,6
Yksinasuvat	17,3	16,5	16,3	15,9	16,1
Pariskunnat	3,3	3,1	3,1	2,9	2,9
Yksinhuoltajat	24,9	20,3	19,4	19,2	20,0
Lapsiperheet, joissa on 2 huoltajaa	6,1	4,7	4,5	4,6	4,6

* Simuloitu arvio ennusteiden perusteella ajantasaistetulla aineistolla

** SISU-malliaineiston sosioekonomisen aseman päättely eroaa Tilastokeskuksen tavasta

Taulukossa 4 on esitetty suhteelliset köyhyysasteet vuosille 2011–2014 sekä niiden ennusteet vuosille 2015–2016 samojen taustamuuttujien mukaan kuin taulukossa 3. Viimeisimpänä tilastovuonna (2014) sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltuna myös suhteellinen köyhyys oli yleisintä opiskelijoiden keskuudessa (30 %).

Suhteelliset köyhyysasteet ovat myös muissa ei-työllisten ryhmissä huomattavasti työllisiä korkeampia, eläkeläisten köyhyyden ollessa 15 prosenttia ja muiden 18 prosenttia. Kotitaloustyypeittäin tarkasteltuna yleisintä suhteellisen köyhyys oli yksinasuvilla (30 %) ja yksinhuoltajilla (18 %).

Taulukko 4.

Suhteelliset köyhyysasteet (%) sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitaloustyyppin mukaan vuosina 2011–2014. (Tilastokeskus, SISU-malli/omat laskelmat)

	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Köyhissä kotitalouksissa	13,2	11,9	12,8	12,5	12,5	12,6
Miehet	12,9	11,4	12,4	12,2	12,2	12,3
Naiset	13,6	12,4	13,3	12,8	12,9	13,0
Alle 18-vuotiaat	11,1	9,4	10,9	10,0	10,1	10,1
Yli 65 -vuotiaat	18,5	16,3	16,1	14,2	14,6	15,1
Työlliset **	3,9	4,0	3,9	3,7	3,4	3,2
Eläkeläiset **	19,3	16,9	16,4	15,0	15,3	15,8
Opiskelijat **	27,0	26,0	28,4	30,7	30,2	30,0
Muut (mm. työttömät)**	18,3	15,8	19,1	18,2	18,2	18,2
Yksinasuvat	33,4	31,3	32,2	30,5	30,7	30,9
Pariskunnat	6,3	5,6	6,3	6,4	6,6	6,8
Yksinhuoltajat	21,6	20,3	20,1	18,1	17,3	17,2
Lapsiperheet, joissa on 2 huoltajaa	8,3	6,7	7,9	8,0	8,2	8,2

* Simuloitu arvio ennusteiden perusteella ajantasaistetulla aineistolla

** SISU-malliaineiston sosioekonomisen aseman päättely eroaa Tilastokeskuksen tavasta

Ennusteen mukaan suhteellinen köyhyysaste kasvaa eläkeläisillä ja yli 65-vuotiailla vuosina 2015–2016. Suhteellisella köyhyysmittarilla opiskelijoilla, työllisillä ja yksinhuoltajilla köyhyyden ennustetaan vähenevän 2015–2016.

PÄÄTÖKSENTEKOA VARTEN AJANTASAINEN KUVA KÖYHYDESTÄ

Tässä raportissa perusturvan riittävyttä on arvioitu perusturvan varassa olevien kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen suhteena minimibudjetteihin. Perusturvaetuuksien lisäksi kotitalouden tuloihin on laskettu mukaan mahdollinen asumistuki ja toimeentulotuki. Raportin laskelmissa on tehty monia oletuksia muun muassa asumiskustannuksista ja siitä, että kotitalouksilla ei ole mitään tavanomaista suurempia, esimerkiksi sairaudesta koituvia, menoja. Tästä seuraa, että esitetyt arviot ovat suuntaa antavia eivätkä sellaisenaan välttämättä esiinny todellisuudessa.

Raportissa esitetään minimibudjeteista johdetut köyhyysasteet, jotka kuvaavat kuinka suuri osuus väestöstä elää kotitalouksissa, joiden tulot eivät riitä kohtuulliseksi katsottuun vähimmäiskulutukseen. Minimibudjettiköyhyysraja tavoittaa syvempää köyhyyttä kuin EU:n suhteellinen köyhyysraja, josta Suomessa käytetään myös nimitystä pienituloisuusraja.

Minimibudjettiköyhyysraja on suhteellista köyhyysrajaa matalampi lukuun ottamatta pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvia. Keskeisin ero näiden kahden mittarin välillä on, että minimibudjettiköyhyysraja huomioi asumismenot. Kansainvälisissä tarkasteluissa minimibudjettiin perustuvan ja suhteellisen köyhyysrajan erot ovat huomattavasti suuremmat. Suhteellinen köyhyysraja on sidottu 60 prosenttiin maan väestön keskitulosta. Elintaso suhteellisella köyhyysrajalla voi siis olla hyvin erilainen eri tulotason maissa. Joissakin maissa suhteellinen köyhyysraja voi jäädä selvästi minimibudjetin alapuolella (Penne ym. 2015).

Kaikissa tilastoissa esiintyy niin sanottu tilastollinen viive tietojen keräämisajankohdan ja julkaisemisen välillä. Köyhyysasteiden kohdalla viive on noin kaksi vuotta ja viimeisin tilastotieto on vuodelta 2014. Mikrosimulointia ja ajantasaistusmenetelmää hyödyntämällä tätä viivettä voidaan kuroa. Raportissa esitetään ennusteet minimibudjettiin perustuvan ja suhteellisen köyhyysasteen kehityksestä vuosina 2015 ja 2016. Päätöksenteossa ja sen valmistelussa ajantasainen tilannekuva köyhyyden tasosta ja jakautumisesta on ensisijaisen tärkeää.

Julkaisun viite: Moisio Pasi, Mukkila Susanna, Ilmakunnas Ilari, Mäkinen Lauri, Saikkonen Paula. Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Tutkimuksesta tiiviisti 23/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-743-5 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-743-5>

Julkaisu on osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamaa Suomen sosiaalinen tila -raporttisarjaa. Sarjassa esitellään päätöksenteon kannalta keskeisiä ja ajankohtaisia teemoja ja ilmiöitä, jotka liittyvät hyvinvointiin, elinoloihin, palveluihin ja eriarvoisuuteen.

Liitetaulukko 1.

Minimibudjettiköyhyysrajoja (€/kk) eri kotitalouksille vuonna 2014. (Lehtinen & Aalto 2014, Mäkinen *tulossa*, Tilastokeskus, Kelan asumistukitilastot, omat laskelmat)

	Vuokralla, pieni kunta	Vuokralla, keskisuuri kaupunki	Vuokralla, pääkaupunki- seutu	Omistus- asunto
Yksinasuva alle 65-vuotias	1077	1145	1234	837
Yksinasuva yli 65-vuotias	1043	1111	1200	803
Pariskunta, alle 65-vuotias	1751	1812	1937	1423
Pariskunta, yli 65-vuotias	1684	1744	1869	1355
Yksinhuoltaja + 1 lapsi, alle 6 v.	1515	1575	1700	1186
Yksinhuoltaja + 1 lapsi, 7–12 v.	1616	1677	1801	1288
Yksinhuoltaja + 1 lapsi, 13–17 v.	1718	1778	1903	1389
Yksinhuoltaja + 2 lasta, alle 6 v.	1870	1924	2064	1508
Yksinhuoltaja + 2 lasta, 7–12 v.	2073	2127	2267	1711
Yksinhuoltaja + 2 lasta, 13–17 v.	2276	2330	2469	1913
Yksinhuoltaja + 2 lasta, alle 6 v. & 7–12 v.	1972	2025	2165	1609
Yksinhuoltaja + 2 lasta, alle 6 v. & 13–17 v.	2073	2127	2267	1711
Yksinhuoltaja + 2 lasta, 7–12 v. & 13–17 v.	2175	2228	2368	1812
Yksinhuoltaja + 3 lasta, alle 6 v.	2212	2271	2426	1810
Yksinhuoltaja + 3 lasta, 7–12 v.	2516	2575	2730	2114
Yksinhuoltaja + 3 lasta, 13–17 v.	2820	2879	3034	2418
Yksinhuoltaja + 4 lasta, alle 6 v.	2544	2608	2776	2108
Yksinhuoltaja + 4 lasta, 7–12 v.	2950	3014	3182	2513
Yksinhuoltaja + 4 lasta, 13–17 v.	3355	3420	3588	2919
Yksinhuoltaja + 5 lasta, alle 6 v.	2876	2945	3127	2406
Yksinhuoltaja + 5 lasta, 7–12 v.	3383	3453	3634	2913
Yksinhuoltaja + 5 lasta, 13–17 v.	3891	3960	4141	3420
Pariskunta + 1 lapsi, alle 6 v.	2107	2161	2300	1744
Pariskunta + 1 lapsi, 7–12 v.	2209	2262	2402	1846
Pariskunta + 1 lapsi, 13–17 v.	2310	2363	2503	1947
Pariskunta + 2 lasta, alle 6 v.	2448	2507	2662	2046
Pariskunta + 2 lasta, 7–12 v.	2651	2710	2865	2249
Pariskunta + 2 lasta, 13–17 v.	2854	2913	3068	2452
Pariskunta + 2 lasta, alle 6 v. & 7–12 v.	2550	2609	2764	2148
Pariskunta + 2 lasta, alle 6 v. & 13–17 v.	2651	2710	2865	2249
Pariskunta + 2 lasta, 7–12 v. & 13–17 v.	2753	2812	2967	2351
Pariskunta + 3 lasta, alle 6 v.	2781	2845	3013	2344
Pariskunta + 3 lasta, 7–12 v.	3085	3149	3317	2649
Pariskunta + 3 lasta, 13–17 v.	3389	3454	3622	2953
Pariskunta + 4 lasta, alle 6 v.	3113	3182	3364	2642
Pariskunta + 4 lasta, 7–12 v.	3519	3588	3769	3048
Pariskunta + 4 lasta, 13–17 v.	3924	3994	4175	3454
Pariskunta + 5 lasta, alle 6 v.	3428	3500	3691	2932
Pariskunta + 5 lasta, 7–12 v.	3935	4008	4199	3440
Pariskunta + 5 lasta, 13–17 v.	4442	4515	4706	3947